

## РОЗДІЛ VI

### АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

**Боковня В. М.**

*к.і.н., ст. викладач кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін  
Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького*

#### «ПІРАТСТВО» ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ.

Л. Лессіг у своїй праці «Вільна культура» зазначав, що «якщо піратство означає використання творчої власності інших без дозволу, якщо правильним є постулат «якщо є цінність, то є право», то вся індустрія контенту – це історія піратства. Всі основні сучасні напрямки «великих медіа» – кіно, звукозапис, радіо і кабельне телебачення – породжені піратством, якщо визначити його так» [1, 75].

Виникає питання щодо причин «піратства». Первинною причиною піратства є надзвичайно низька матеріальна складова у собівартості ліцензійної продукції. Сучасні технології зробили копіювання інформації дуже простою та дешевою справою. Раніше легальні виробники мали природний захист у вигляді технологічної переваги та ефекту масштабу. Кожен міг переписати книжку вручну чи набити текст на друкарській машинці, але собівартість та якість такої копія далеко поступалися оригінальним виданням. Зараз якість «саморобних» копій цілком співставна – зокрема, елементарний набір офісної техніки (комп'ютер-прінтер-біндер) дозволяє зробити аналог видання книжки у м'якій обкладинці, причому собівартість буде не вище ринкової ціни. А книга є самим «матеріальним» з інтелектуальних продуктів. Що стосується програмного забезпечення чи оцифрованої музики, то різниця в якості між ліцензійним та піратським продуктом часто взагалі відсутня за величезної різниці в цінах.

Щодо вартості масової продукції, що є об'єктом прав інтелектуальної власності, то в розвинутих країнах вона визначається високою платоспроможністю попиту. Матеріальна складова у собівартості вельми незначна – не більше кількох відсотків. Таким чином основна додана вартість в подібній продукції створюється за рахунок права власності на використання. Виникає ситуація коли споживачі мають платити

за продукт який (чи подібний співставної якості) можна отримати заплативши у багато разів менше якщо порушити право власності. Саме перспектива отримати надприбуток (абсолютний чи відносний у вигляді економії) і є першопричиною піратства, але слід зауважити, що пірати лише користуються з створеної тримацями прав ситуації вкрай нерівномірного перерозподілу прибутків на свою користь.

Піратство у галузі інтелектуальної власності особливо поширене у країнах з невисоким прибутком на душу населення. Основною причиною широкого розповсюдження піратства у таких країнах є неплатоспроможність населення цих країн, так як ціни на піратські продукти є у десятки разів нижчими аніж ціни які встановлюють правовласники. Окрім цього піратство може сприяти забезпеченню доступу широких верств населення до інформації, поширення якої обмежене правовласниками із певної причини [2].

Слід вказати і на те, що є ряд авторів, які підтримують «піратство». Зокрема, бразильський письменник Пауло Коельйо (автор творів «Алхімік», «Одинадцять хвилин» тощо) закликав піратів усього світу викладати його твори у мережі і навіть сам завантажив кілька своїх книг на The Pirate Bay в знак підтримки цього серверу.

Захищаючи вільне розповсюдження інформації незалежно від авторських прав, Коельйо нагадує про часи Радянського Союзу 1950 – 1960 рр., коли багато книг, які ставили під сумнів чинну політичну систему, переходили таємно з рук у руки. Автори цих книг ніколи не отримували гонорарів, більше того, їх переслідувала влада і засилала в табори. Однак вони не припиняли писати. Адже першочергове бажання письменника – поділитись думками, а не заробити грошей.

Про це Коельйо написав у своєму блозі. На його думку, піратство не шкодить автору, а, навпаки, допомагає просунути продукт. «Чим

більше люди «піратять» книги, тим краще. Якщо їм подобається початок, вони куплять книгу наступного дня, тому що немає нічого стомливішого за читання довгих смуг тексту на моніторі комп'ютера», — пише Коельйо.

Письменник наводить власний приклад: після того, як він виклав на своєму веб-сайті піратський варіант книги «Алхімік», через рік він продав 10 тисяч друкованих примірників твору.

Коельйо виступає проти антипіратського закону у США – SOPA (Stop Online Piracy Act), і називає його справжньою небезпекою, не лише для американців, але й для всіх нас, оскільки закон вплине на всю планету [3].

Іноді піратство в непрямій формі заохочується власником авторських прав. Це є різновидом недобросовісної конкуренції. Класичним прикладом є продукт Microsoft Windows, поновлення котрої дозволяється на офіційному сайті компанії не дивлячись на очевидну нелегальність копії. Це робиться для того, щоб зайняти та утримувати монопольне становище на ринку. Після закінчення цієї частини слідує наступна – компанія правласник починає у судовому або досудовому порядку вимагати від порушників гроші за використання програмне забезпечення, котре вони навряд чи купили б, якби воно було платним з самого початку.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що проблеми охорони інтелектуальної власності та боротьби з інтелектуальним піратством сьогодні вийшли у світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Унаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, пов'язаною з економічною безпекою та вимагають стратегічних підходів до їх вирішення.

Метою дослідження є окреслення проблеми «інтелектуального піратства» у світі загалом та на Україні зокрема та визначення правової площини цього явища.

Об'єктом дослідження став інформаційний ринок, сфера інформаційної власності як результат людської діяльності.

Предметом дослідження стали зміст та методи інтелектуального піратства, як явища та специфіка створення методів боротьби для захисту інтелектуальної спадщини нації.

До основних видів піратства належать аудіопіратство, відеопіратство, піратство програмно-

го забезпечення, піратство комп'ютерних ігор, піратство літературних творів.

Аудіопіратство – копіювання та розповсюдження копій музичних композицій. Враховуються продаж музичних альбомів як на аудіо-касетах, так і на компакт-дисках. Також за аудіопіратство вважається й розповсюдження музичних композицій з використанням комп'ютерної мережі. Це одна з перших форм комп'ютерного піратства. Набула особливого поширення із початком промислового виробництва аудіокасет. У колишньому СРСР піратські аудіокасети відрізнялися низькою якістю звуку, через що не набули досить великого поширення.

У мережі Інтернет обмін музичними композиціями став дійсно поширеним завдяки розвитку P2P-технологій. Існує велика кількість різноманітних пірингових мереж, що утримують мільйони користувачів та терабайти музичних композицій.

Відеопіратство є розповсюдження копій фільмів або телепередач на дисках, касетах та шляхом копіювання через комп'ютерні мережі. Здійснюватись як із ціллю отримання прибутку (продаж контрафактної продукції у магазинах, або з рук), так і без (розповсюдження копій фільмів через локальні комп'ютерні мережі або Інтернет, обмін дисками із приятелями). Відрізняється тим, що може повстатися ще до офіційного виходу фільму у прокат (відомі випадки, коли у продажу з'являлись недороблені робочі версії фільмів, вкрадені у знімального гурту). Якість запису може досить вагомо поступатися ліцензійному, бо «пірати», керуючись бажанням якнайскоріше випустити фільм у продаж, випускають його «екранну» копію, що знята камерою прямо у залі кінотеатру. Зрозуміло, що якість такої копії набагато нижча за якість ліцензійної.

Пірати беруть копії фільмів з різних джерел. Ключові із них є такі: версію знімають на звичайну, найчастіше аматорську відеокамеру безпосередньо під час перегляду фільму в кінотеатрі. Якість такого відео дуже погана, та й звук виходить дуже спотворений – (Камріп (CAMRip)).

Наступний метод дуже подібний до кампріпу, але тут уже до справи підключаються працівники кінотеатрів, найчастіше люди, які сидять в будці оператора показу. Камеру встановлюють на триногу біля вікна, а дроти звуку вставляють безпосередньо в аудіовихід проектора. У результаті — особливо, якщо використовували професійну камеру — виходить якісніша, ніж камріп копія

## Актуальні проблеми інтелектуальної власності

фільму. Звук же, так як його записували не через мікрофон, майже не відрізняється від ліцензійної копії (Телесінк (TS, TeleSync) [4, 160].

ТВ-ріп (TV-rip) – такий варіант копії беруть безпосередньо з телевізора. В даному випадку можна скопіювати тільки ті фільми, які вийшли у телепрокат. Копію найчастіше роблять за допомогою побутового відео або DVD магнітофона, зрідка з допомогою ТВ-тюнера. Якість напряму залежить від якості оцифровки та рівня початкового сигналу. Часто пірати навіть не вирізають рекламу та значок каналу.

Воркпрінт (WP, WorkPrint) – цю копію створюють працівники кіностудій чи технічних відділів, які залучені до створення фільму. Вони звичайно викладають в Інтернеті копію за декілька тижнів чи навіть місяців до показу. Часто вміст таких копій не збігається з ліцензійною.

Рулон (TC, TeleCine) – тут оператори кінопоказу, які зв'язані з піратами ставлять в будці спеціальний кінодатчик. Цей пристій кріпиться до проектора і захоплює зображення «на льоту». Звук же, як і в випадку з телесінком передається напряму. Виходить зображення, яке майже не відрізнити від DVD-ріпу.

Скрінер (DVD-Screener) – зазвичай, перед показом фільмів у кіножурнали висилається спеціальна копія фільму, щоб кіножурналісти могли написати про них статті. Деякі журналісти, які хочуть заробити, передають ці копії піратам. Якість виходить непоганою, але є багато вставок, які попереджують, що цей фільм не для масового перегляду. Інколи, кінокомпанії навмисно роблять деякі частини фільму чорно-білим кольором.

DVD-ріп (DVD-rip) – найякісніша можлива піратська копія фільму. Її роблять з ліцензійного диску і якість напряму залежить від налаштувань захоплення відео.

Піратство програмного забезпечення – нелегальне копіювання та розповсюдження програмних продуктів на дисках та через комп'ютерні мережі, що включає також зняття (нейтралізацію) різноманітних програмних систем захисту. Для цього існує спеціальний клас програмного забезпечення – так звані «cracks» (кряки чи крякалки) – тобто спеціальні патчі, готові серійні номери або їх генератори для продукту, котрі знімають з нього обмеження, пов'язані з вбудованим захистом від нелегального використання.

Окрім цього існують допоміжні програми для полегшення процесу зламу – налагоджувачі, ди-

засемблери, редактори РЕ-заголовка, редактори ресурсів, розпакувальники і так далі [5].

Піратство комп'ютерних ігор – нелегальне поширення комп'ютерних ігор має свою специфіку – зазвичай в іграх застосовують специфічні види захисту, з прив'язуванням копії гри до носія (CD або DVD диску). Для здолання обмежень використовуються як зламані версії файлів, так і спеціальні емулятори зчитувачів CD або DVD дисків.

Часто пірати виконують локалізацію гри (зазвичай неякісно, тільки субтитри, без озвучування), тоді як офіційна локалізація ще не з'явилась, або взагалі ще не вийшла на території конкретної країни.

Також існує практика випуску піратських збірок, тобто запис на один носій кількох ігор, що не є розрахованими на це. Часто у цих випадках вирізаються не життєво важливі частини гри, зокрема відеоролики та озвучування персонажів.

У зв'язку із появою електронних бібліотек, що безкоштовно надають доступ усім бажаючим до текстів літературних творів, їхня діяльність почала розглядатися деякими авторами та видавництвами як піратство. Не дивлячись на те, що інтернет-бібліотеки зазвичай йдуть назустріч автору та прибирають твори з відкритого доступу за їхнім проханням, у деяких випадках все ж таки доходить до судових позовів.

За сучасних умов незаконне використання об'єктів авторського і суміжних прав, яке постійно змінює свої форми та способи, досягло загрозливих масштабів. За даними Міжнародної організації з боротьби з комп'ютерним піратством (BSA), компанії, що виробляють програмне забезпечення, втрачають від нелегального тиражування їхніх програм до 13—15 млрд. дол. США на рік. Водночас, за даними Міжнародної торговельної палати, збитки власників товарних знаків від порушення їхніх прав через продаж продукції, маркованої неправдивими товарними знаками, становлять 80—100 млрд. дол. США на рік [6, 371].

Поставимо питання щодо стану України із висвітлених питань. Візьмемо за приклад «цифрове» піратство. Близько 70% користувачів комп'ютерів в Україні у більшості випадків використовують піратські комп'ютерні програми. Такими є результати досліджень Асоціації виробників програмного забезпечення. Тож за рівнем комп'ютерного піратства Україна серед

32 країн четверта. 53% користувачів комп'ютерів в Україні у більшості випадків використовують програмне забезпечення (ПЗ), отримане з нелегальних джерел, а 16% – завжди отримують ПЗ із нелегальних джерел (наприклад, купують піратські диски на ринках або завантажують програми з інтернету). Тож в Україні понад 70% користувачів – порушники авторського права.

«Комп'ютерне піратство існує в усіх країнах. Але, наприклад, в США – це лише близько 20%. А чим далі на Схід в Європі, то кількість таких програм все збільшується. В Україні та Росії цифри просто великі. Останні роки рівень піратства в Україні не падає. Правда, іде перерозподіл: менше піратських копій на дисках, зате все перемістилося в інтернет-сервіси. Тобто рівень не падає, а просто змінюється його структура.

Міжнародний альянс інтелектуальної власності, що об'єднує сім найбільших асоціацій американських виробників контенту, включив Україну до списку особливої уваги, так як піратство в країні продовжує зростати високими темпами, а держава приділяє недостатньо уваги боротьбі з ним. Крім України, до списку з 13 країн потрапила Росія. У своєму звіті ІПА рекомендує Торговій палаті США включити Україну до свого пріоритетного «списку 301» – щорічний рейтинг країн за рівнем захисту прав інтелектуальної власності.

Включення країни до цього списку виключає її з «Загальної системи привілеїв» – програми, створеної урядом США з метою сприяння економічному зростанню країн, що розвиваються, шляхом надання безмитного режиму для імпорту в США 3400 їх видів товарів із 140 обраних країн. Серед товарів, які Україна експортує в США і які потрапляють під дію привілеїв – сталь, електротовари, протейновмісні продукти, а також деякі види мінералів та металопродукції. Україна вже була у «списку 301» з 2001 по 2006 рік - у 2002 році американський уряд застосував до країни санкції в розмірі \$75 млн.

Україна не вперше потрапляє у списки найбільших піратських країн. Американська асоціація звукозапису (RIAA, член ІПА) на запит Торгової палати США склала список з 25 сайтів, які є найбільшими розповсюджувачами неліцензійної музичної продукції. А пізніше дипломат економічного відділу посольства США в Україні Алекс Раян заявив, що країна може знову ввійти в «список 301», якщо рівень піратства найближчим часом не знизиться [7].

Державний департамент інтелектуальної власності вивчив та проаналізував ситуацію і висловив свою думку щодо цієї заяви. Зокрема, Україною зроблені беззаперечні кроки у напрямку активізації процесів захисту інтелектуальної власності, впровадження комплексу заходів, спрямованих на захист прав на об'єкти інтелектуальної власності та протидії виготовленню і розповсюдженню піратської продукції. Свідченням досягнення в Україні помітного прогресу в сфері захисту прав інтелектуальної власності при виробництві та розповсюдженні дисків є законодавче забезпечення державного контролю у цій галузі господарської діяльності.

Верховною Радою України прийнято зміни до Закону України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» (далі – Закон (2005 р.)). Закон прийнятий на виконання Спільної програми дій, включає всі позиції, що були передбачені в зазначеній програмі. На цей час продовжується процес впровадження механізмів реалізації правових норм щодо посилення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності та недопущення виробництва і розповсюдження контрафактної продукції.

Україною виконано вимоги, передбачені Спільною програмою дій, а саме: встановлено державний контроль у сфері виробництва, експорту, імпорту дисків; відновлено законне виробництво дисків.

Україною реалізовані наступні кроки на виконання Спільної програми дій:

1. Закрито заводи з виробництва дисків (протягом 2000 - 2001 років в Україні була припинена діяльність підприємств-виробників дисків ТОВ «Болідиск», ТОВ «Лазер-інформ»).

2. Створено законодавчу базу, завдяки якій організовано необхідні засади для легального виробництва підприємствами-виробниками дисків, у тому числі шляхом:

- запровадження ліцензування виробництва, експорту, імпорту дисків;

- введення присвоєння та нанесення спеціальних ідентифікаційних кодів з метою ідентифікації виробника дисків;

- здійснення державного контролю за виробництвом, експортом, імпортом дисків, запровадження моніторингу обладнання та сировини для їх виробництва;

## Актуальні проблеми інтелектуальної власності

посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення вимог законодавства.

3. Посилено відповідальність. Статтю 203-1 Кримінального кодексу України викладено у новій редакції (у зв'язку з прийняттям у липні змін до Закону), згідно з якою змінено показник настання кримінальної відповідальності за незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізацію та переміщення дисків, обладнання чи сировини для їх виробництва, а також диференціюється ступінь тяжкості цього злочину (значні та великі розміри збитків).

Зокрема, до внесення змін до Закону поріг настання кримінальної відповідальності починався з вчинення дій, що в три тисячі разів і більше перевищували неоподатковуваний мінімум доходів громадян (на 2005 рік це складало 393 000 грн).

Після внесення змін до зазначеної статті Кримінального кодексу України настання кримінальної відповідальності починається, якщо:

вартість дисків, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва у двадцять разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян – значний розмір (на 2005 рік це складало 2 620 грн.);

вартість дисків, матриць, обладнання чи сировини для їх виробництва у сто разів і більше перевищує рівень неоподаткованого мінімуму доходів громадян – великий розмір (на 2005 рік це складало 13 100 грн.).

Паралельно з розробкою та відпрацюванням законодавства з питань виробництва, експорту, імпорту дисків проводилася активна робота над удосконаленням законодавства у сфері авторського права і суміжних прав. Так, в 2001 році прийнято у новій редакції Закон України «Про авторське право і суміжні права», що включає положення відповідних Міжнародних договорів у цій сфері, до яких приєдналася Україна. Крім того, законодавство України у сфері інтелектуальної власності приведено у відповідність до норм Угоди ТРІПС [8].

На цей час з метою приведення національного законодавства до положень законодавства Європейського Союзу Міністерством освіти і науки України розроблений проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Цей законопроект включає основні положення відповідних Директив ЄС у зазначеній сфері.

З 2000 року чинним є Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», що передбачає маркування дисків контрольними марками у вигляді голографічного захисного елементу. На кожному контрольному диску наноситься інформація, яка ідентифікує її з відповідним примірником аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних. «Іменна» контрольна марка не може бути використана для маркування піратських дисків, і це також важливий крок держави у боротьбі з піратством. Як відомо, за період після застосування США торговельних санкцій до України проведена масштабна робота щодо боротьби з «піратством» як на законодавчому рівні, так і з розробки механізмів реалізації цього законодавства.

Митними органами постійно вживаються заходи з припинення незаконного переміщення через митний кордон України контрафактної продукції. Диски, які переміщуються через митний кордон з приховуванням від митного контролю, вилучаються.

Органами МВС України постійно вживаються заходи, спрямовані на виявлення правопорушень у сфері інтелектуальної власності [8].

## ЛІТЕРАТУРА.

1. Лессиг Л. Свободная культура / Л. Лессиг. – М. : Прагматика культуры, 2000. – 269 с.;
2. Порушення авторського права. [Електронний ресурс]. Доступ із <http://uk.wikipedia.org/wiki>;
3. Письменник Пауло Коельйо підтримує піратство. [Електронний ресурс]. Доступ із <http://www.intelvlas.com.ua/2011-05-20-15-21-12/12420-pismennik-paulo-koelo-pidtrimue-piratstvo.html>;
4. Валле В. Спадок Джеймса I та королеви Анни: охорона інтелектуальної власності у часі та просторі / В. Валле. – К. : Дух і літера, 2010. – 216 с.;
5. Козлов Д. Інтелектуальне піратство – позиція захисника / Д. Козлов // Юридичний журнал. – 2005. – № 5. [Електронний ресурс]. Доступний із <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1722>;
6. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність / В. Д. Базилевич. – К. : Знання, 2006, – 431 с.;
7. Через піратство Україну можуть покарати санкціями. [Електронний ресурс]. Доступ із <http://portal.lviv.ua/country/2011/02/18/083817.html>;
8. Державна служба інтелектуальної власності України. Щодо «Списку 301». Електронний ресурс. Доступний із [http://sips.gov.ua/ua/integration\\_5.html](http://sips.gov.ua/ua/integration_5.html)